

IV Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

(Eivissa, 1 i 2 d'octubre, 2010)

2012



Col·legi Oficial de Doctors
i Llicenciats en Filosofia i Lletres
i en Ciències de les Illes Balears
Secció d'Arqueologia

Coordinació:

Mateu Riera Rullan

Edita:

Vessants, Arqueologia i Cultura SL

ISBN:

978-84-937994-3-4

Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

IV Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears (Eivissa, 1 i 2 d'octubre, 2010) / [Coordinació Mateu Riera Rullan]- 296 p. ; 21x21 cm.

ISBN 978-84-937994-3-4

M. Riera Rullán

1. Arqueologia – Eivissa – Congressos

902(460.32)

PRESENTACIÓ

Les IV Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears, al igual que les tres primeres, han estat organitzades principalment per la Secció d'Arqueologia del nostre Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de les Illes Balears. Aquestes jornades es varen celebrar a Eivissa els dies 1, 2 i 3 d'octubre de 2010. En representació de dita Secció el comitè organitzador va estar format per Glenda Graziani, Juan José Marí, Bartomeu Salvà i el sotasignat. D'entre ells crec que és de justícia destacar la magnífica labor realitzada per l'arqueòloga Glenda Graziani.

Però també cal esmentar que per aquestes quartes jornades es va comptar amb l'inestimable ajuda del Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera i del Consell d'Eivissa. D'aquestes dues institucions es va poder gaudir, dintre del comitè d'organització, de les labors realitzades per Jordi H. Fernández, Director de l'esmentat museu, i de Josep Maria López Garí, Director Insular de Patrimoni del Consell pitius.

A tots ells els vull donar les gràcies i mostrar tot el meu reconeixement donat que crec sincerament que el resultat final de la feina feta va significar un vertader èxit per a tota la comunitat arqueològica balear. Amb la publicació que tenen a les seves mans podem tornar a dir que estam d'enhorabona per l'excel·lent trajectòria que estan experimentant aquestes Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears. Cal recordar que a les primeres de 2006, fetes a Manacor i impulsades pràcticament en solitari per l'arqueòloga municipal Magdalena Salas, es varen presentar 12 xerrades i es van publicar els corresponents 12 articles. Aquella bona embranzida inicial va anar donant bons fruits i així, cinc anys més tard, a les IV Jornades, es varen arribar a presentar 36 xerrades i se n'han pogut publicar 34 signades per fins a 69 autors diferents. És a dir, que del

2006 al 2010 s'ha triplicat la presentació de treballs exposats i publicats, tots ells relacionats amb temàtiques íntimament lligades a les nostres illes. És una evidència que mirant cap enrere hem d'estar molt contents d'haver pogut viure les quatre jornades de Manacor, Felanitx, Maó i Eivissa, així com d'haver pogut fer realitat les seves quatre publicacions. Tot plegat crec que es pot qualificar de quasi miraculós, doncs pens sincerament que cinc anys enrere poca gent hagués apostat gaire a què s'hagués arribat fins aquí on hem arribat.

Vull remarcar que en aquest quart volum han presentat novetats, estudis i investigacions diversos professors de mitja dotzena d'universitats, tècnics insulars o municipals, directors de museu, etc., però majoritàriament arqueòlegs professionals lliberals. A tots ells, i sobretot a aquests darrers, els vull mostrar la meua admiració, donat que varen voler compartir la seva feina sense cobrar ni un euro, deixant algun dia de treball, i, en molts casos, pagant les despeses del desplaçament i l'allotjament de la seva pròpia butxaca.

Crec sincerament que tot plegat és una bona mostra de l'amor a la nostra professió de tots els que hem participat a les Jornades i a la present publicació. Fa goig veure que dintre del nostre gremi hi ha gent que sent vertadera vocació i que actua en conseqüència, conscient del fet que si no es dóna a conèixer la feina feta, no s'està complint amb el deure de tornar a la societat allò que ens ha donat.

En la mateixa línia crec que s'ha de valorar molt positivament el haver aconseguit per primera vegada poder reunir professionals de l'arqueologia que treballen a Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera. Certament, des de l'inici de les Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears, una de les coses que es volia potenciar era el poder compartir coneixements de

cadascuna de les illes, doncs aquesta era i segueix sent una de les mancances i de les assignatures pendents de la nostra comunitat científica.

En línies generals crec que el nivell de la majoria dels articles lliurats justifica de sobres la seva publicació. Evidentment molts d'ells han quedat una mica curts donades les limitacions d'espai que es pateixen en aquests tipus de miscel·lànies. Tot i això, se'ns dubte, serviran per a què tothom pugui introduir-se en les més que interessants recerques presentades.

No puc ni dec acabar sense demanar disculpes pel retard en la publicació d'aquestes IV Jornades. Sent justos però, podem assenyalar que foren diversos càrrecs del Consell d'Eivissa els que no varen acomplir els seus compromisos respecte aquesta publicació. Per tant, no som jo qui explicarà les causes de tot plegat, però sí que puc dir que des de la Secció no hem aturat de fer feina per a què aquest volum hagi arribat al bon port que a continuació podran contemplar.

Mateu Riera Rullan

President de la Secció d'Arqueologia del

Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en

Filosofia i Lletres i en Ciències de les Illes Balears.

SUMARI

L'EXPLOTACIÓ PREHISTÓRICA DELS RECURSOS CUPRÍFERS D'ILLA DEN COLOM (MAÓ, MENORCA).....	11	SOBRE EL SISTEMA DE CIERRE DE LOS HIPOGEOS EN LA NECRÓPOLIS DEL PUIG DES MOLINS (EIVISSA).....	83
Bartomeu Lluï Estarellas, Laura Perelló Mateo, Mark A. Hunt Ortiz, Damià Perelló i Fiol Bartomeu Salvà Simonet		Jordi H. Fernández, Ana Mezquida	
APROXIMACIÓ A LA FAUNA MALACOLÒGICA MARINA EN EL JACIMENT DELS CLOSOS DE CAN GAIÀ. LANAVETA	19	LA NECRÓPOLIS RURAL DE CAN PEP DES FERRER. NUEVAS APORTACIONES SOBRE NECRÓPOLIS RURALES EN LA ISLA DE IBIZA.....	89
Miquel Àngel Vicens i Siquier		Glenda Graziani, Juan Jose Mari Casanova, Jonathan Castro Orellana	
RESULTATS PRELIMINARS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL SECTOR OEST DEL JACIMENT DE CORNIA NOU (MAÓ, MENORCA).....	27	MATERIALS PÚNICS TROBATS AL LITORAL DE MENORCA.....	99
Antoni Ferrer Rotger, Montserrat Anglada Fontestad i Lluís Plantalamor Massanet		Octavio Pons Machado	
ESCOBRINT TREPUCÓ: RESTAURACIÓ I REINTERPRETACIÓ DE LA GALERIA I EL BARRI SUD DE MARGARET MURRAY.....	35	RESULTATS PRELIMINARS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA REALITZADA A L'EDIFICI DEL CARRER SANT MIQUEL Nº 10-12 (PALMA DE MALLORCA). ESTUDI ANTROPOLÒGIC DE DOS ENTERRAMENTS ROMANS.....	105
Elena Síntes Olives i Silvia Villalonga		Sebastià Munar Llabrès, Francisca Cardona López	
SACRIFICIS I OFRENES EN EL SANTUARI DE LA SEGONA EDAT DEL FERRO DEL POBLAT D'ELS ANTIGORS (ILLA DE MALLORCA).....	43	LES RASSES DE CONREU D'ÈPOCA ANTIGA I EL PATRIMONI HISTORIC ARQUEOLÒGIC A EIVISSA: UN REpte URGENT.....	115
Jordi Hernández-Gasch, Carles Velasco Felipe		Josep Mª López Gari, Ricard Marlasca Martín	
EL PROCESO CONSTRUCTIVO DE LA TORRE I DEL YACIMIENTO DEL PUIG DE SA MORISCA.....	53	EXCAVACIÓ I MUSEÏTZACIÓ DEL JACIMENT ARQUEOLÒGIC DE L'ILLOT DELS FRARES (SES SALINES, MALLORCA). CAMPANYES 2009-2010.....	123
Emili Garcia Amengual		Mateu Riera Rullan	
LA UTILIZACIÓN DE ENGOMBES EN LAS COMUNIDADES POSTALAYÓTICAS DE LA ZONA DE SANTA PONÇA (MALLORCA).....	61	MENSAE RECTANGULARES DE MÁRMOL DE LOS YACIMIENTOS DE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA DE LA ILLA DEL REI Y FORNÀS DE TORELLÓ (MENORCA).....	135
Daniel Albero Santacreu, Jaume García Rosselló, Manel Calvo Trías		Silvia Alcaide González	
S1. UN EDIFICI SINGULAR EN EL SON FORNÉS D'ÈPOCA CLÀSSICA (SEGLES III A.N.E – I DE N.E.).....	71	EL SECTOR OEST DE SON PERETÓ (MALLORCA) ENTRE ELS SEGLES VI I VIII DC: EVOLUCIÓ HISTÒRICA I FUNCIONAL.....	143
Paula M. Amengual, Albert Forés Gómez, Lara Gelabert Batllori, Sylvia Gili, Jordi Hernández-Gasch, Vicente Lull, Rafael Micó, Cristina Rihuete, Roberto Risch.		Mateu Riera Rullan, Miguel Àngel Cau, Magdalena Salas Burguera	

INTERPRETACIÓ DE LES PRACTIQUES FUNERARIES I ANÀLISI ANTROPOLÒGIC DELS ENTERRAMENTS DEL SECTOR OEST DEL CONJUNT PALEOCRISTIÀ DE SON PERETÓ (MANACOR).....	151	L'ARQUEOLOGIA I L'ESTUDI D'EDIFICIS.....	225
Llorenç Alapont, Assumpció Malgosa, Gemma Prats-Muñoz, Roger Real, Magdalena Sastre		Antoni Ferrer Abárzuza	
APROXIMACIÓ A LA GESTIÓ DELS RECURSOS FAUNÍSTICS DEL SECTOR OEST DE SON PERETÓ (MANACOR) ENTRE ELS SEGLES VI I VIII DC.....	159	ELS CLOSOS DE CAN GAIÀ. UN JACIMENT PREHISTÒRIC AL SEGLE XXI.....	233
Alexandre Valenzuela, Damià Ramis		Joan Fornés Bisquerra, David Javaloyas Molina, Llorenç Oliver Servera, Tomeu Salvà Simonet	
ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE L'EXTENSIÓ I CRONOLOGIA DE L'ARS PURPURARIA A EBUSUS.....	169	ARQUEOLOGIA I PÚBLIC A MALLORCA, UNA TRISTA HISTÒRIA. REFLEXIONS A PARTIR D'UNA INTERVENCIÓ A SON CORRÓ.....	241
Benjamí Costa, Carmen Alfaro		David Javaloyas, Magdalena Sastre, Llorenç Oliver, Emmanuelle Gloaguen	
LA EXPOSICIÓN MONOGRÁFICA “MANURQA”. PROYECTO DIDÁCTICO DE BOSTON UNIVERSITY SOBRE LA EXCAVACIÓN DE UNA ESTRUCTURA ANDALUSÍ EN TORRE D'EN GÁLMÉS.....	179	ESTRATEGIAS Y ACCIONES EN EL DESARROLLO DEL PARQUE ARQUEOLÓGICO DEL PUIG DE SA MORISCA (CALVIÀ).....	249
Amalia Pérez-Juez Gil		Calvo, Manel; Albero, Daniel; Calderón, Maria; Gloaguen, Emmanuelle	
SEGUIMENT ARQUEOLÒGIC EN EL CENTRE DE MANACOR. EVIDÈNCIES DE LA TRAMA URBANA DES D'ÈPOCA ISLÀMICA.....	187	PROSPECCIONES GEOFÍSICAS EN “ELS CLOSOS DE CAN GAIÀ” (FELANITX, MALLORCA).....	255
Antonio Micol Argudo, Magdalena Salas Burguera		Christoph Rinne, Bartomeu Salvà	
PROJECTE JAUME IV – CAMPANYA 2008.....	193	L'ÚS DEL GEORADAR EN LA GESTIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC. L'EXEMPLE DEL PROJECTE DE RECUPERACIÓ I PEATONALITZACIÓ DEL FRONT COSTANER ENTRE CALA MORLANDA I S'ILLOT –MANACOR.....	261
Helena Inglada, Maria Llinàs		Antonio Ruiz, Helena Inglada	
RESULTADOS DEL CONTROL ARQUEOLÓGICO EN EL BALUARD DEL PRÍNCIP DE LA MURALLA RENACENTISTA DE PALMA DE MALLORCA.....	199	ELS CLOSOS DE CAN GAIÀ: UN JACIMENT PREHISTÒRIC VIST PER LA PREMSA ACTUAL.....	269
Antonia Martínez, Mateu Riera Rullan, Damià Ramis, Maria José Rivas		Almudena Briones Campos	
LA PRESÓ DE LA CASA CONSISTORIAL DE FELANITX: DE L'ARQUEOLOGIA DE SALVAMENT A LA POSADA EN VALOR DEL PATRIMONI HISTÒRIC.....	211	CONSERVACIÓ I RESTAURACIÓ DE CLOSQUES D'ESTRUÇ DECORADES A EIVISSA.....	277
Llorenç Oliver, Jaume Deyà, Magdalena Sastre		Laia Fernández Berengue, Helena Jiménez Barrero, Mónica Roselló Bouso, Teresa Rullán Garau	
ARQUEOLOGIA VERTICAL I EVOLUCIÓ ARQUITECTÒNICA DE LA TORRE DEL PALAU DE MANACOR.....	217	NOVES APORTACIONS A LA RESTAURACIÓ DEL VIDRE DEL MUSEU ARQUEOLÒGIC D'EIVISSA.....	283
Magdalena Salas Burguera i Joan Pascual Femenias		Laia Fernández Berengue, Helena Jiménez Barrero, Mónica Roselló Bouso, Teresa Rullán Garau	

ELS CLOSOS DE CAN GAIA. UN JACIMENT PREHISTÒRIC AL SEGLE XXI¹

Joan Fornés Bisquerra
David Javaloyas Molina
Llorenç Oliver Servera
Tomeu Salvà Simonet

Des de l'any 1996 i de forma continuada, el Grup de Recerca Arqueobaleària de la Universitat de les Illes Balears, amb el suport econòmic i administratiu de l'Ajuntament de Felanitx, està realitzant un important projecte d'intervenció arqueològica al jaciment naviforme dels *Closos de Can Gaià*.

El *Projecte Closos*, va néixer com un projecte de recerca científica amb l'objectiu bàsic d'avançar en el coneixement de les comunitats de l'Edat del Bronze a Mallorca. Abans de l'inici d'aquest, s'havien estudiat molt pocs navetiformes i es tenia una idea molt simple de les comunitats que habitaren Mallorca durant el II mil·lenni A.C. A més, en aquell moment, els resultats d'aqueixes recerques ja no proporcionaven respostes a tota una sèrie de preguntes que els arqueòlegs i la societat de finals de s. XX es començaven a fer. Així doncs, el *Projecte Closos* va néixer, i continua, amb la voluntat de renovar els estudis sobre les comunitats de l'Edat del Bronze a l'illa (per valorar aquest aspecte es poden consultar les diferents publicacions realitzades fins ara: Calvo i Salvà 1999a, 1999b; Salvà 2001; Salvà et al. 2001a, 2001b; Fornés et al. 2001, 2009; Hernández et al. 2004; Servera et al 2004; Belenguer i Matas 2005; Oliver 2005; Guerrero et al. 2006; Javaloyas et al. 2007, 2009, e.p.). Però, des d'un bon començament, la intervenció arqueològica de Closos no només contemplava una vessant científica sinó que, en consonància amb els nous plantejaments existents a l'arqueologia del s. XXI i d'acord amb les concepcions sobre la pràctica arqueològica desenvolupades pel Grup de Recerca Arqueobaleària de la Universitat de les Illes Balears, incorporà altres objectius: primer, introduir i desenvolupar noves tècniques i metodologies arqueològiques per tal de millorar i avançar en el coneixement científic; segon, una línia edu-

cativa i formativa, tant per tal de formar professionals de l'arqueologia com per tal de donar eines crítiques als joves per acostar-se al patrimoni arqueològic i a l'arqueologia; tercer, la consolidació i restauració de les diferents estructures excavades per assegurar la seva pervivència per a les generacions futures; i quart, una línia de difusió i socialització del patrimoni arqueològic per acostar-lo al públic en general. En el present article, ens volem centrar en la vessant educativa i formativa, i en la relacionada amb la difusió i socialització del patrimoni arqueològic. Així doncs, en les següents pàgines presentarem totes les activitats que en aquest sentit des del Projecte Closos realitzem. Fins ara, no havíem publicat gairebé res sobre aquesta vessant, a excepció de Juncosa (2005) i Valenzuela et alii (2010), i pensem que és un buit que hem de resoldre, ja que no es pot entendre la nostra filosofia vers l'arqueologia i el patrimoni sense tenir en compte totes les activitats que presentem aquí.

LA VESSANT EDUCATIVA I FORMATIVA.

Aquesta línia sorgeix a causa dels importants canvis que els darrers anys han tingut lloc tant a nivell de legislació educativa com, en general, en la manera de concebre i valorar l'educació dels joves. Aquesta nova filosofia va ser recollida a les propostes de la LOE o a les recents adaptacions dels estudis universitaris al Pla de Bolonya. Les noves metodologies educatives estan d'acord en la necessitat d'una oferta educativa variada, en la que la formació pràctica i les sortides fora dels centres tinguin un major pes i es puguin complementar les propostes educatives i els dissenys curriculars. Per un altra banda, el món educatiu universitari europeu i americà emfasitza des de fa varies dècades l'adquisició d'experiències educatives a l'estranger. Això fa que hi hagi una àmplia demanda d'aquest tipus d'iniciatives.

¹ Aquest article és part de la transferència de coneixement del projecte de recerca I+D: Producir, consumir, intercambiar. Explotación de recursos y relaciones externas de las comunidades insulares balearicas durante la prehistoria reciente. Financada pel Ministerio de Ciencia y Tecnología. Iniciat al 2008 (HAR2008-00708).

Així doncs, el públic escolar (des de primària a la universitat, passant pels cursos de preparació de les persones per a la seva inserció professional) es converteix en un dels punts del present projecte. Al mateix temps, s'ha de remarcar que el desenvolupament d'aquest projecte ofereix múltiples possibilitats de formació als joves professionals mallorquins dedicats tant a l'arqueologia com a la gestió de la cultura.

Aquesta línia de treball es concreta en diverses activitats:

1. Activitats adreçades als nivells d'educació primària i secundària.

A partir de l'any 2007 es començà la realització d'uns tallers destinats als nins i nines d'educació primària que tenen com a objectiu principal acostar la feina dels arqueòlegs i arqueòlogues i el coneixement de la prehistòria als més petits d'una forma engrescadora i dinàmica, fugint del tòpic que ensenyar/aprendre (pre)història és avorrit.

Un dels aspectes indispensables en el desenvolupament d'aquest tipus d'activitats és la necessitat d'establir col·laboracions amb altres entitats que permetin la difusió de les activitats i assegurin l'èxit de les iniciatives. En aquest sentit, el Projecte Closos ha comptat a la col·laboració activa de la biblioteca de Portocolom. A més, s'han realitzat diverses actuacions amb escoles i instituts, s'ha participat de forma activa en programes tals com les *Primaveres Arqueològiques*, iniciativa sorgida des de diferents grups de recerca i difusió de patrimoni arqueològic, o l'*Arqueologia en Xarxa*, organitzat pel Consell de Mallorca. Finalment, també s'han dut a terme actuacions amb contactes puntuals amb associacions, espais i/o particulars.

Aquests tallers es divideixen en quatre diferents:

a. Conta contes.

El primer està destinat als més petits, entre 4 i 6 anys, i consta de dos blocs. Per una part, la mostra de llibres relacionats amb la prehistòria i l'arqueologia i per l'altra, el conta contes, que es basa en una història on es faran paral·lelismes entre la vida del món actual i la vida quotidiana a la prehistòria i amb el qual els participants s'acostaran als antics habi-

tants de Closos. Amb tot això, després del conte, els infants fan un mural plasmant d'una manera visual allò que han après del conte.



Figura 1. Desenvolupament del taller de conta contes

b. Juguem a ser arqueòlegs/-òlogues.

El segon taller, destinat a nins i nines d'entre 8 i 12 anys, consisteix en l'excavació a un jaciment simulat. L'objectiu genèric d'aquest taller és el d'acostar els participants a l'arqueologia, tal i com aquesta s'entén a començaments del s. XXI. Com a objectius concrets, es procedeix a posar de manifest els coneixements dels nins i nines sobre l'arqueologia i identificar i substituir les preconcepcions errònies que d'aquesta matèria té el públic en general, fruit del seu tractament al cinema, a la televisió i a la premsa escrita. Com per exemple:

- L'arqueologia no estudia dinosaures.
- Els arqueòlegs i les arqueòlogues no es queden amb els artefactes que troben.
- L'arqueologia no és una feina solitària sinó d'equip.
- L'arqueologia avui en dia té poc a veure amb Indiana Jones o Lara Croft.

Seguidament es passa a introduir els participants en la metodologia arqueològica de camp, com els arqueòlegs i arqueòlogues recuperen les restes del passat a un jaciment i els

objectius que persegueixen, perquè puguin començar a veure com es construeix el coneixement arqueològic; en aquest sentit es treballen les diferències entre arqueologia i espoli. També es pretén posar les bases per un primer coneixement de la prehistòria mallorquina, mitjançant una breu visita al mateix jaciment dels Closos de Can Gaià. Finalment, es tracta la idea que el patrimoni històric és de tots i per tant també seu, i que és important estimar-lo, respectar-lo i conservar-lo.

Finalment, es passa a la part central del taller: la intervenció dels visitants en una excavació arqueològica i el posterior treball de la informació extreta. Així doncs, es presentarà l'excavació arqueològica com un conjunt d'activitats que tenen com a objectiu la recuperació de les restes materials de les societats del passat i la documentació de les variables temporal i espacial (temps i espai) del jaciment i dels materials. Tot seguit comença l'activitat d'excavació. Els participants es divideixen en parelles a les quals s'assigna una quadrícula que han d'excavar i recollir el material. Al mateix temps es treballen les diferents estratègies necessàries per documentar les dues variables: dibuix de planta i secció, documentació de UE, fotografia, diari d'excavació...

És necessari senyalar que ja que una excavació és un procés sempre destructiu s'ha optat per desenvolupar aquesta activitat en un petit jaciment simulat que està situat just enfront del Navetiforme I i que, a grans trets, pretén simular l'àrea d'activitats documentada a la UE 9 d'aquesta mateixa estructura. Una vegada finalitzada l'excavació es passa a la fase d'anàlisi dels materials i de tota la informació recuperada, intentant que siguin els propis participants, mitjançant els consells dels arqueòlegs i arqueòlogues responsables, els que interpreten el jaciment que han excavat.

c. Construint una naveta (Nins de 6 a 10 anys).

El tercer taller, destinat a infants d'entre 6 i 10 anys consisteix en fer participants als nins en la construcció d'una naveta. Per això es construeix una rèplica d'una naveta (a escala 1:3) emprant grans blocs de poliestirè expandit (porexpan). Les grans dimensions d'aquesta maqueta permeten connectar les idees que la investigació arqueològica ha demostrat (Fornés et alii 2009), com la importància del treball comunitari en la

construcció de la naveta o les diferents fases de privacitat de l'edifici, amb les activitats de difusió. Amb aquesta activitat, es demostra, a més, que per fer bona difusió en arqueologia s'ha de contar amb una bona investigació darrera.



Figura 2. Desenvolupament del taller d'excavació d'un jaciment simulat

Aquest taller consta de tres parts ben diferenciades. La primera consisteix en una petita presentació del jaciment dels Closos de Can Gaià fent especial atenció al Navetiforme I, al seu procés de construcció i a la connexió d'aquest amb l'organització social de les comunitats que visqueren a Mallorca durant l'Edat del Bronze. Seguidament s'inicia una petita conversa on es treballen les idees que els participants tenen sobre l'arqueologia i sobre les comunitats que habitaren Mallorca a la prehistòria. Durant la segona part del taller, els nins i nines, distribuïts per grups, procedeixen a construir la maqueta de la naveta. En aquest procés s'emfasitza la importància del treball en grup per a assolir el seu objectiu. Finalment, a la tercera part, es procedeix a treballar els diferents conceptes de privacitat associats a les diferents fases d'ús de la naveta (mitjançant la rèplica del mur de tancament).

2. Activitats adreçades als nivells universitaris (Camp de treball).

L'equip directiu del *Projecte Closos* té la convicció ferma que la formació en el treball de camp dels estudiants i lli-

cenciats és un aspecte clau si el que es vol és potenciar l'estudi, el coneixement i la valoració del nostre patrimoni arqueològic. Tot això passa per formar correctament als futurs professionals i investigadors que s'hi dedicaran.



Figura 3. Desenvolupament del taller de construcció d'una naveta

Per aquesta raó, cada estiu, el *Projecte Closos* rep a un grup de voluntaris i voluntàries, en la seva majoria estudiants procedents de diferents universitats espanyoles i estrangeres, que són els veritables protagonistes de l'excavació. L'objectiu principal d'aquesta vessant del *Projecte Closos* és que aquests joves tinguin l'ocasió de formar-se en diversos aspectes que conformen una excavació arqueològica i que són difícils d'assimilar en els cursos universitaris. Els voluntaris no venen estrictament a excavar, sinó que l'objectiu és que puguin assimilar la metodologia emprada, i, en la mesura del possible, que facin ells mateixos bona part de les feines que es realitzen a una excavació (dibuix de camp, diverses metodologies segons la zona excavada, extracció de materials, preparació de mostres per a anàlisis...). A més d'obtenir una formació de tipus procedimental i teòrica respecte a les metodologies i tècniques emprades per estudiar un jaciment arqueològic, els participants obtenen una formació molt interessant sobre la prehistòria balear. Això és un punt principal, ja que gran part dels participants provenen tant de la península com d'universitats estrangeres i tenen unes nocions molt reduïdes de la nostra prehistòria, o ni tan sols això.

L'acció formativa del *Projecte Closos* també està destinada als universitaris mallorquins, mitjançant l'obligatorietat de realitzar pràctiques als diversos jaciments arqueològics en els que participa la UIB. D'aquesta manera s'assegura la correcta formació dels futurs arqueòlegs i investigadors illencs, que en un futur seran els encarregats de treballar amb el patrimoni arqueològic de la nostra illa.

LA DIFUSIÓ I SOCIALITZACIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC.

Com ja hem dit, la darrera de les principals línies d'actuació del *Projecte Closos* es centra en la difusió i socialització dels resultats obtinguts. Sense dubte aquesta manera d'entendre l'arqueologia no és exclusiva ni del *Projecte Closos* ni del Grup de Recerca Arqueobaleà de la UIB, ja que bona part de l'arqueologia que es fa a Espanya i a Mallorca al s. XXI incorpora aquests aspectes.

I és que la nostra societat ha canviat molt en el darrer mig segle. A partir dels anys 60' Espanya i l'illa de Mallorca s'inscrivien dins el fort desenvolupament turístic que ha caracteritzat Europa des del final de la II Guerra Mundial. Això ha suposat una sèrie d'importants canvis socioeconòmics que han modificat per complet la fisonomia de la nostra societat en un temps molt ràpid. S'ha passat, en només 30 anys, d'una societat rural i agrària a una societat urbana i de serveis. Aquesta nova societat, que s'ha definit per molts com la societat postindustrial, de la informació i del lleure, ha generat una nova actitud vers el patrimoni històric en general i l'arqueològic en particular, i ha obligat a que també l'arqueologia canviés. I és que, si volem que la nostra disciplina tingui cabuda en aquesta nova realitat, ha de ser útil per a la societat, ha de servir per millorar la nostra realitat, en el nostre cas concret, de la gent que viu a Portocolom, a Felanitx i a Mallorca. Aquesta idea ha acompanyat al *Projecte Closos* des dels seus inicis, tot i que s'ha anat ampliant i millorant al llarg dels anys. Per aquests motius es dissenyen i realitzen diverses activitats:

1. Adequació i museïtzació del jaciment arqueològic.

Un dels objectius que des de l'equip directiu sempre hem considerat bàsic era el de poder recuperar el jaciment ar-

queològic per a la ciutadania. Per aquesta raó, des del començament del Projecte Closos s'està lluitant per facilitar la visita i el coneixement del jaciment entre la societat mallorquina.

En aquest sentit, una de les accions més interessants ha estat la instal·lació d'un seguit de plafons informatius a diversos punts del jaciment, on es fa una introducció general al jaciment i a la cultura naviforme, així com una presentació més detallada a les estructures que es troben en procés d'excavació, o que ja estan excavades i restaurades (com és el cas de la naveta I). Aquests panells els podem trobar a la zona del jaciment que és de titularitat pública, i que només és una part del total del poblat.

Aquesta senyalització es complementa amb la creació d'un itinerari de visites per facilitar l'accés d'una manera compatible amb la protecció del jaciment per tal d'evitar-ne la degradació. Per això, s'ha creat un camí clarament diferenciat del terreny natural per on la gent pugui transitar sense posar en perill la integritat de les estructures i els sòls arqueològics. Aquest camí recorre el jaciment vorejant les zones excavades i les que encara estan en fase d'excavació.

Igualment, en un punt arrecerat de l'itinerari, aprofitant les ombres d'una sèrie d'ullastres, es té la intenció d'adequar una zona de descans integrada i respectuosa amb l'entorn. Tots els elements implicats en aquest procés estaran fets amb materials duradors i resistent i, alhora, reversibles i que suposin una mínima o nul·la afectació al sòl arqueològic no excavat i a la perspectiva visual del poblat.

2. Activitats adreçades al públic en general.

a. Activitats per a adults.

L'oferta destinada als adults consisteix principalment en una visita completa al jaciment, guiada per un dels arqueòlegs de l'equip. Com això moltes vegades no satisfia les expectatives dels participants s'ha decidit idear un marc d'actuació per tal de donar a conèixer el jaciment d'una manera més participativa a grups d'adults, oferint així a les persones interessades l'oportunitat d'interactuar amb l'equip d'arqueòlegs; és a dir, poder desenvolupar les tasques pròpies d'una excavació d'una manera directa.

b. Jornada de portes obertes.

Una de les activitats amb més èxit de les desenvolupades ha estat la jornada de portes obertes. Aquesta activitat consisteix en una visita al jaciment i a l'àrea excavada realitzada durant el darrer dissabte de cada campanya d'excavació on els arqueòlegs i arqueòlogues de l'equip mostren el jaciment i exposen els resultats dels anys anteriors així com les activitats realitzades durant les tres setmanes que dura cada campanya estiuenca.

c. Pàgina web

Internet s'ha convertit en una eina importantíssima en la nostra vida quotidiana i ha esdevingut un dels mitjans més efectius per a la divulgació de qualsevol iniciativa a nivell, ja no local, sinó podríem dir que mundial. Al mateix temps, també ha obert un nou camí i unes noves estratègies per a la divulgació del Patrimoni Històric.

Conscients d'aquesta importància de les web, fa una sèrie d'anys, des de l'àrea de prehistòria de la UIB, es va crear la pàgina <http://www.uib.es/depart/dha/prehistoria> on es poden consultar els projectes de recerca que desenvolupa del Grup de Recerca Arqueobaleà, així com un compendi de publicacions dels membres de l'equip.

Tenint molt present aquesta importància i influència d'internet, l'equip Closos ha dissenyat recentment una pàgina web pròpia (<http://www.closos.org>) on es pot trobar des d'una descripció completa del jaciment, les tasques d'excavació realitzades fins ara, o les publicacions de l'equip que versen sobre Closos. Avui en dia tenir un pàgina web ja no és una novetat, són nombroses les pàgines web destinades al patrimoni arqueològic, però moltes tenen una estructuració estàtica i no permeten una relació fluida entre les diferents parts que nosaltres considerem indispensables en tot projecte arqueològic (científics i societat). Per tal d'avançar en la línia d'aprofitar les noves tecnologies, aquesta nova pàgina web s'ha creat dins el concepte de web 2.0, que permet el seguiment periòdic del projecte per part del públic que, a través del bloc creat, pot veure com va avançant i com es van documentant les troballes arqueològiques així com conèixer totes les activitats que

desenvolupem. Al mateix temps, s'ha creat un fòrum que permet la comunicació del públic interessat amb l'equip director. Finalment, recentment s'ha obert una pàgina de Facebook, Projecte Closos, per potenciar aquesta interrelació.

L'objectiu principal d'aquestes accions és la de facilitar la interrelació entre científics i la societat amb l'objectiu que aquesta interrelació millori tant el treball dels científics, que podran assabentar-se dels interessos que té el públic, com el coneixement per part de la societat del que vertaderament fan els arqueòlegs del segle XXI.

d. Promoció turístico-cultural

A Espanya, i més concretament a Mallorca, el turisme s'ha convertit en la principal activitat econòmica i en la major font d'ingressos. La resta d'activitats econòmiques se situen al seu voltant i no tindrien viabilitat sense la seva capacitat de generar inversions i consum. Les actuacions culturals i de patrimoni històric no han quedat tampoc al marge del magnetisme i influència d'aquesta activitat econòmica. De fet s'han dut a terme moltes iniciatives per poder conjugar la dinamització de la cultura i el patrimoni amb l'activitat turística.

En el cas concret de Mallorca, ens trobem davant una situació amb un turisme consolidat de sol i platja que no té el patrimoni com a principal atractiu i motiu de compra bàsic. En aquest cas, el patrimoni històric i cultural constitueix un valor afegit, una oferta complementària que pot ajudar a superar el diversos problemes que presenta la actual situació. En aquest sentit, la potenciació del patrimoni arqueològic pot ajudar a diversificar l'oferta que s'ofereix, l'allargament de la temporada turística, l'augment del poder adquisitiu dels turistes, entre d'altres.

Amb aquestes premisses, des del Projecte Closos venim realitzant tota una tasca de dinamització i recerca sobre turisme cultural i patrimoni. Entre elles destaquen la difusió de totes les activitats del projecte entre els hotels de la zona, així com la traducció de bona part dels nostres materials a diferents llengües per afavorir el coneixement del jaciment i de la nostra tasca per part dels turistes.

Finalment, amb el suport de l'Ajuntament de Felanitx, s'ha realitzat un estudi sobre la viabilitat de potenciar el jaci-

ment dels Closos com a recurs turístic de primer ordre amb uns resultats molt prometedors.

e. Associació d'Amics dels Closos

Des de fa dos anys, l'Associació d'Amics dels Closos està realitzant una tasca molt important per a la defensa i difusió del patrimoni històric-artístic de Felanitx en forma de conferències i visites guiades a diferents indrets del municipi.

Aquesta associació, promoguda i coordinada per un grup de veïns, a l'albor de les tasques desenvolupades al Projecte Closos, ha resultat ser un reforç i complement a les activitats que du a terme l'equip d'investigadors per protegir i difondre el patrimoni.

f. Actuacions puntuals.

Totes aquestes activitats es complementen amb altres actuacions més puntuals, també destinades a augmentar el nivell de difusió i coneixement de Closos i del Patrimoni en general. Algunes d'aquestes actuacions realitzades són:

- Difusió de tríptics: editats en català, castellà i anglès. Distribuïts als museus, biblioteques i oficines d'informació de tota Mallorca. Consta d'una descripció del jaciment, de la cultura a la que pertany, de les tasques arqueològiques realitzades i de les perspectives de futur del Projecte Closos.

- Exposició fotogràfica: amb motiu del 6è aniversari d'excavació a Closos, es va realitzar una exposició fotogràfica on, a més de reflectir la feina diària al jaciment, també es volia mostrar la vida quotidiana dels participants, la cara més humana i lúdica de la gent que participa a l'excavació. Aquesta exposició es va complementar amb un tríptic i un petit llibret resumint la feina feta a Closos fins aquell moment.

- Llibret 10 anys: coincidint amb la desena campanya d'excavació a Closos, es va editar un llibret amb un resum dels avanços en investigació i propostes de futur que l'equip havia obtingut i assumit fins aquell moment.

– L'organització de conferències i xerrades destinades al públic en general també són cabdals a l'hora de difondre el patrimoni arqueològic d'una manera directe i senzilla.

En definitiva, i a manera de conclusió, només cal citar la Llei de Patrimoni Històric-Artístic de l'Estat Espanyol quan diu que “*Todas las medidas de protección y fomento que la Ley establece sólo cobran sentido si, al final, conducen a que un número cada vez mayor de ciudadanos pueda contemplar y disfrutar las obras que son herencia de la capacidad colectiva de un pueblo.*”

BIBLIOGRAFIA

BELENGUER, C.; MATAS, F. 2005: “La indústria òssia dels Closos de Can Gaià”, *Mayurqa* 30: 263-287.

CALVO, M.; SALVÀ, B. 1999a: “Aproximació a la seqüència de la naveta I del jaciment dels Closos de Can Gaià”, *Mayurqa*, 25: 59-82.

CALVO, M.; SALVÀ, B. 1999b: “El poblat dels Closos de Can Gaià dintre del context cultural del Bronze a Mallorca”, *Tribuna Arqueològica*. Barcelona.

FORNÉS, J.; GARCIA, J.; QUINTANA, C.; JUNCOSA, E.; SALVÀ, B.; CALVO, M.; GUERRERO, V. M. 2001: “El jaciment de Closos i el seu entorn natural i humà”, *I Jornades d'Estudis Locals de Felanitx*, Ajuntament de Felanitx: 214-228.

FORNÉS, J.; JAVALOYAS, D.; SALVÀ, B.; BELENGUER, C.; MATEO, F.; SERVERA, G.; OLIVER, L. 2009: “Más que una casa. Los navetiformes de la Edad del Bronce Balear”, *L'espai domèstic i l'organització de la societat a la proto-història de la Mediterrània occidental (Ier mil·lenni AC)*. IV Reunió Internacional d'Arqueologia de Calafell, Calafell: 323-330.

GUERRERO, V. M.; CALVO, M.; GORNÉS, S., 2006: *El poblamiento prehistórico de las islas Baleares. Desde los inicios al fin de la Edad del Bronce*, [Historia de las Baleares, vol. 1], Ed. Rey Sol S.A., Palma.

HERNÁNDEZ, M. À.; GARCÍA, E.; SALVÀ, B.; FORNÉS, J. 2004: “L'àrea domèstica de la unitat estratigràfica 9 de la naveta I dels Closos de Can Gaià”, *II Jornades d'estudis locals de Felanitx*, Ajuntament de Felanitx: 137-161

JAVALOYAS, D.; FORNÉS, J.; SALVÀ, B. 2007: “Breve aproximación al conocimiento del yacimiento de Closos de

Can Gaià”. GUERRERO, V. M. (coord. i ed.) *Prehistoria de las islas Baleares. Registro arqueológico y evolución social antes de la Edad del Hierro*, BAR International Series 1690, Oxford: 352-360.

JAVALOYAS, D.; FORNÉS, J.; SALVÀ, B. 2009: “Breu aproximació al coneixement del jaciment de Closos de Can Gaià”, *1ª Trobada d'arqueòlegs de les Illes Balears. Manacor, 15 i 16 de setembre de 2006*. Servei de Patrimoni del Consell de Mallorca, Palma.

JAVALOYAS, D.; FORNÉS, J.; SALVÀ, B.; OLIVER, L.; SERVERA, G. En premsa: “Concepcions espacials a l'Edat del Bronze. Els Navetiformes: entre l'espai públic i el privat”, *III Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears. Maó, 2008*.

JUNCOSA, E. 2005: *Valor y uso social del patrimonio. Propuesta de musealización del yacimiento arqueológico de Closos de Ca'n Gaià*. ARCA, Palma.

OLIVER, L. 2005: “Les datacions radiocarbòniques als Closos de Can Gaià (Mallorca)”, *Mayurqa* 30: 245-262.

SALVÀ, B. 2001: *El Pretalaiòtic al Llevant Mallorquí (1700-1100 AC)*. Anàlisi territorial. Documenta Balear, Palma.

SALVÀ, B.; QUINTANA, C.; CALVO, M.; FORNÉS, J.; GARCIA, J.; JUNCOSA, E.; GUERRERO, V. M. 2001a: “Les freqüentacions esporàdiques de la Naveta I dels Closos de Can Gaià”, *I Jornades d'Estudis Locals de Felanitx*, Ajuntament de Felanitx: 187-200.

SALVÀ, B.; CALVO, M.; FORNÉS, J.; GARCIA, J.; QUINTANA, C.; JUNCOSA, E.; GUERRERO, V. M. 2001b: “El jaciment dels Closos de Can Gaià com a recurs turístic i cultural”, *I Jornades d'Estudis Locals de Felanitx*, Ajuntament de Felanitx: 201-213.

SERVERA, G.; VIVÓ, M.; JAVALOYAS, D.; OLIVER, L. 2004: “Les ocupacions històriques als Closos de Can Gaià”, *II Jornades d'estudis locals de Felanitx*, Ajuntament de Felanitx: 180-191.

VALENZUELA, L.; VIVES, G.; DAVIU, X.; PLANAS, N. 2010: “Projecte Closos: el vessant didàctic”, *Mayurqa*, 33: 283-292.